

CONSERVADOR DE L'ART GIRONÍ

JOAN SUBIAS VA DEDICAR TOTA LA VIDA A LA PRESERVACIÓ I REIVINDICACIÓ DELS GRANS MONUMENTS HISTÒRICS

Fa temps, repassant els índexs de la *Revista de Girona* –exercici que cal fer periòdicament per recordar presències i lamentar absències– vaig comprovar que, malgrat la vinculació del personatge amb la Diputació de Girona i la seva notorietat professional en el món artístic i cultural català, mai s'ha dedicat en aquestes pàgines un article a recordar la figura de l'empordanès Joan Subias i Galter. En l'avinentesa dels vint-i-cinc anys de la seva mort, que s'escau aquest any 2009, és potser moment oportú per fer-ho.

EDUARD PUIG VAYREDA > TEXT

>> *Fotografia de primera joventut de Joan Subias.*

Joan Subias i Galter, nascut a Figueres l'any 1897, pertany a aquella generació d'empordanesos –Jaume Maurici, Puig Puigjades, Joaquim Xirau– que varen fer de germans grans, i per tant de referents culturals inexcusables, a tota una volada de figuerencs il·lustres que, encapçalats per Salvador Dalí, el més famós de tots, inclou els noms de Ramon Reig, Alexandre Deulofeu, Met Miravittles, Carles Fages de Climent i alguns altres, de la majoria dels quals s'han celebrat, no fa gaire, centenaris i commemoracions amb la merescuda solemnitat. No és el cas de Subias, tot i els seus sobrats mereixements per la tasca desenvolupada en el món de la cultura i en defensa del patrimoni artístic del país.

El Joan Subias, jove i inquiet, dels primers anys vint va haver de deixar per raons familiars –una greu malaltia del pare– els estudis començats a la Facultat de Ciències de Barcelona, i, seguint el mestratge d'Eugeni d'Ors de la primera època, inicià estudis a la Universitat Nova de la Mancomunitat, on D'Ors dirigia els Estudis Normals, destinats a formar gestors de biblioteques, museus, arxius i escoles d'art segons el model francès. La caiguda

Va ser director dels Serveis de Cultura de la Diputació, director de la Biblioteca Popular de Figueres i conservador del Museu de Sant Pere de Galligants

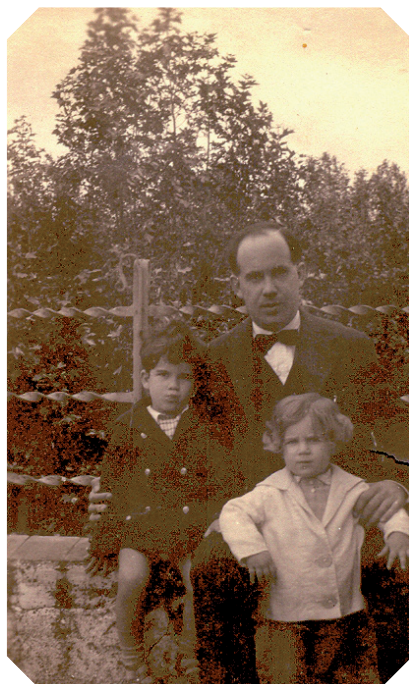
política d'Eugeni d'Ors el 1920 –la *defenestració*, que se'n va dir– representà la fi d'aquesta etapa formativa i va deixar sense validesa oficial aquests estudis, la qual cosa obligà Subias a cursar algunes assignatures a la Facultat de Pedagogia de Saragossa per acreditar els seus coneixements en història de l'art.

Al servei de la Diputació

El 1920 Joan Subias s'adscrigué als serveis culturals de la Diputació gironina, en l'àmbit de biblioteques i de catalogació i conservació de monuments de la província, i va arribar a ocupar el càrrec de director dels Serveis de Cultura de la Diputació de Girona, mitjançant concurs que guanyà l'any 1926. Durant aquests anys de gran fecunditat seguia vivint a Figueres, on actuava d'agitador

>> *Subias, jove i esportista, va recórrer el país.*

>> *Subias amb els seus fills, abans de la Guerra Civil.*

>> *Subias després de retornar de l'exili.*

cultural en un ambient ciutadà –ja hem esmentat Dalí, Deulofeu, Miravittles– molt receptiu a aquesta agitació referida a activitats artístiques i culturals. Va contraure matrimoni amb Concepció Fages de Gorgot, de coneguda família figuerenca, amb qui després va tenir tres fills, i es va convertir així en cunyat del filòsof Joaquim Xirau.

En aquella època Subias era home de gran dinamisme i de curiositat immensa. Treballà en la recuperació del monestir de Santa Maria de Vilabertran, però també va deixar empremta en altres monuments, com Sant Miquel de Fluvià, el retaule de Canapost, Sant Pere de Rodes i les taules gòtiques de Castelló d'Empúries, l'estudi que realitzà de les quals, publicat l'any 1928, fou premiat per l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando de Madrid, institució que posteriorment, l'any 1935, el nomenà acadèmic corresponent.

Va ser en aquests anys que el monestir de Sant Pere de Rodes –ignorat encara per molts ciutadans i per les institucions– fou declarat monument nacional, gràcies al valuós i documentat expedient elaborat per Subias, estudi que va constituir sens dubte el punt de partida de l'important obra posterior sobre el monestir. Participà així mateix en la Comissió Provincial de

Monuments i va rebre l'encàrrec d'elaborar el Catàleg Monumental. També en aquell temps inicià la seva activitat docent com a expert en història de l'art, tasca que mai no va abandonar en tota la seva vida, precisament a l'Escola d'Arts i Oficis de la Fundació Clerch i Nicolau de Figueres. Fou igualment conservador de Sant Pere de Galligants, a Girona.

Delegat del Servei de Patrimoni Artístic

Amb l'adveniment de la Generalitat republicana i la integració dels antics serveis de les diputacions a aquesta institució, Subias passà a dependre de l'Institut d'Estudis Catalans i va ocupar, per poc temps, el càrrec de director de la Biblioteca Popular de Figueres, per incorporar-se tot seguit al Servei de Monuments i Museus de la Generalitat, departament on assumí diverses responsabilitats. Va actuar com a delegat del Servei de Patrimoni Artístic a Girona i es va convertir en col·laborador eficaç i fins al darrer

L'any 1936 va evitar la destrucció de la marededéu gòtica i la crema de la catedral de Castelló d'Empúries

moment dels consellers Ventura Gasol i –sobretot– Carles Pi Sunyer. Fou en aquesta època que s'iniciaren les obres de consolidació de Sant Pere de Rodes i de Vilabertran, i també la catalogació i manteniment dels monuments més importants de les nostres comarques, tasques directament dirigides per Joan Subias. Per aquest motiu, va anar acumulant un extens arxiu fotogràfic –ell mateix era un expert fotògraf– de gairebé unes 4.000 fotografies, algunes d'incalculable valor, ja que molts dels monuments fotografiats varen ser destruïts o molt malmesos durant la Guerra Civil. Avui aquest arxiu, per expressa voluntat de Subias, està dipositat a l'Institut d'Estudis Catalans.

Durant el conflicte civil li va correspondre en bona part la dura tasca de preservar, rescatar, defensar, en el sentit literal del mot i en ocasions auxiliat per la força pública, el patrimoni artístic del país, en molts casos constituït per edificis religiosos, que, com és sabut, foren objecte preferent de depredacions i mutilacions. Joan Subias, intel·lectual i home de sensibilitat extrema, va evitar, amb energia poc comuna, la destrucció de la marededéu gòtica de Castelló i la crema de

>> Cartell de Salvador Dalí per a les Fires i Festes de la Santa Creu de l'any 1921.

«Descobridor» de Salvador Dalí

És sobradament coneguda la importància que en l'inici de la carrera artística de Salvador Dalí tingué la realització del cartell de les Fires de Figueres de l'any 1921. Doncs bé, el cartell no l'encarregà l'Ajuntament republicà de la ciutat, com tantes vegades s'ha dit, sinó una Comissió de Festes –certament amb important representació municipal– de la qual formava part, precisament com a vocal de Cartells i Programes, Joan Subias. Coneguda l'amistat entre els dos personatges i la influència en el terreny de les preferències estètiques que exercí el de més edat sobre el pintor aprenent, no és difícil suposar que el criteri de Subias devia ser determinant en la decisió de la Comissió de Festes d'encarregar el cartell al jove Dalí.

Una vegada més, la intuïció del gran expert en art que fou Joan Subias va ser encertada i profètica.

la mateixa església, per esmentar un exemple proper i significatiu. Aquestes actuacions les realitzava en la seva condició de director de la Secció de Monuments Històrics –en la qual treballaven també Josep Gudiol i Jeroni Martorell–, departament que va tenir diverses denominacions al llarg dels tres anys de conflicte. En algun moment al voltant de 1938 Subias va ser nomenat cap del Servei de Museus i membre de la comissió mixta Estat-Generalitat que gestionava o decidia sobre el destí dels fons artístics de Catalunya.

L'exili i el retorn

Fou en aquesta condició que a la darreria de la guerra, ja en plena desfeta, li tocà reunir el fons d'art del Museu Arqueològic de Catalunya i altres béns culturals i dipositar-los i custodiar-los a can Descals de Darnius. El fons d'art no arribà a passar la frontera, i Joan Subias i la seva família iniciaren, com

De retorn de l'exili, va ser depurat, controlat i separat de qualsevol càrrec relacionat amb la seva professió

>> En un acte acadèmic, amb Miquel Mateu.

tants altres fidels al país, la ruta dolorosa de l'exili.

Retornat a Catalunya va ser víctima d'un procés de depuració política –la dictadura en deia així, de les represàlies–, precisament (i paradoxalment) acusat d'haver atemptat contra el patrimoni artístic. Inicià així l'etapa més dolorosa de la seva vida. Van ser anys d'estretors econòmics i de patiment moral. Limitades i controlades les activitats que empenia, va ser separat de qualsevol càrrec relacionat amb la seva professió i, per raons d'estricta supervivència, es va veure abocat a dedicar-se a tasques docents impròpies de la seva categoria i coneixements. Sols l'Acadèmia de San Fernando el mantingué com a acadèmic, la credencial de la qual el va treure de més d'un entrebanc.

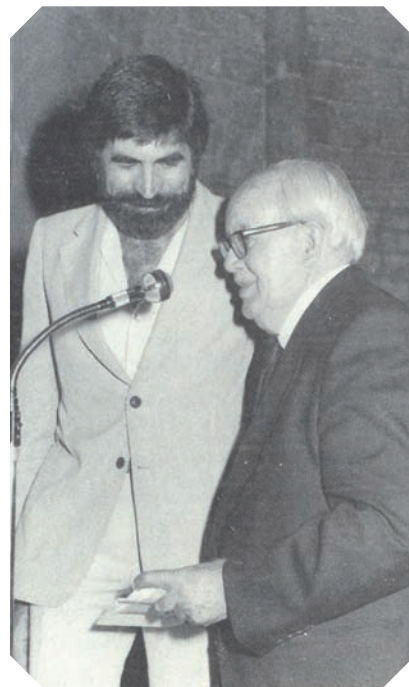
L'any 1947 ingressà –en certa manera apadrinat per un altre emporданès enamorat de l'art, l'escultor Frederic Marès– a l'Escola de Belles Arts de Barcelona (el denominat *Bolsín* del carrer Avinyó) i a l'Escola de Llotja, on professà estètica i teoria de l'art. En aquests centres, les seves classes d'història de l'art van crear

>> *Investit com a acadèmic de la Reial Acadèmia de Sant Jordi de Barcelona.*

>> *Subias en una fotografia de plena maduresa.*

>> *En un acte d'homenatge a Vilabertran, amb el president del Patronat, Albert Tomás.*

veritable escola, ja que les basava en una pedagogia activa, innovadora i eficaç, influenciada sens dubte pels corrents de la Institución Libre de Enseñanza, tan propera a Subias per entorn familiar. Poc abans de la seva jubilació, que tingué lloc el 1967, guanyà per oposició la càtedra de l'Escola de Belles Arts de Barcelona, llavors ja amb rang de facultat universitària. S'acomia de la vida docent i de la seva intensa activitat com a conferenciant amb una lliçó magistral que duia per títol «Una visita al museu del Prado».

40 títols d'estudis

Malgrat que no era ben vist pel règim franquista, el reconeixement de la seva vàlua i de la seva feina es va fer inevitable. Així, fou promogut com a acadèmic de l'Acadèmia de Sant Jordi i corresponent de la Còrdova, així com d'altres entitats culturals catalanes i de fora del país. La seva bibliografia aplega uns 40 títols d'estudis sobre aspectes diversos de l'art, i el seu llibre sobre Sant Pere de Rodes, editat en edició de bibliòfil durant els anys difícils, possiblement enca-

ra no ha estat superat. Igualment les seves memòries inacabades, i per descomptat inèdites, per força han de ser molt interessants, tant com a excepcional document d'una època complexa per a Catalunya com pel contingut erudit sobre béns culturals i riquesa artística que sens dubte contenen.

Joan Subias i Galter va morir a Barcelona l'any 1984, després d'una llarga i intensa vida dedicada exclusivament a la cultura, a l'art, al patrimoni arqueològic i a la docència.

Quan en ocasions sentim la necessitat i l'orgull de proclamar com a nostres monuments tan representatius com la catedral de Castelló d'Empúries, Vilabertran, Sant Pere de Rodes, Sant Miquel de Fluvià o tants d'altres, és just pensar una mica en l'ombra benèvola de Joan Subias i de tots els enamorats del país i dels seus monuments que varen ser els primers a reivindicar

En plena desfeta, l'any 1939, va reunir a Darnius el fons del Museu Arqueològic de Catalunya

i preservar el patrimoni artístic quan encara aquesta reivindicació no era un corrent de moda ni rendia un guany polític. Era senzillament una manifestació de sensibilitat, de cultura, de civisme i d'amor al país.

Eduard Puig i Vayreda
és expresident de l'Institut d'Estudis Empordanesos.

>> *Església romànica de Santa Maria de Vilabertran.*

MIQUEL BOHIGAS